

I

MAJANDUSPOLIITILINE KOKKUVÕTE

Lääne-Euroopas oodatakse käesolevaks aastaks suurimat majanduskasvu alates 1990. aastast. Eurotsoonis võib see küündida ligi 4%ni. Erinevalt 1999. aastast ei rajane kasv mitte ainult sisemaisel nõudlusel, vaid ka ekspordi kiirel suurenemisel. Viimane viitab omakorda sellele, et tõusutsükkel ei ole mitte ainult Euroopas, vaid maailma majanduses üldse. Ehkki riskid (eeskätt Ameerika Ühendriikide nn börsimulli võimaliku lõhkemise tagajärgede ja nafta hinna muutumise mõju määramatus) ei ole kadunud, on Eesti majanduse arenguväljavaated lühiajalises perspektiivis head. See võimaldas tõsta käesoleva aasta SKP kasvuproгноosi ülemist piiri 5,5%ni (vt Majandusproгноos aastaks 2000–2001, lk 11).

Käesoleva aasta I kvartalis oli areng esialgsel hinnangul lähemal küll uue prognoosi optimistlikule kui pessimistlikule stsenaariumile, kuid seejuures on sisemaise nõudluse ja ekspordi kasvootused täitunud erinevalt. Kaupade ja teenuste väljavedu vastas hinnanguliselt optimistliku kasvustsenaariumi eeldustele või oli neist isegi parem. Samal ajal viitab hinnanguliselt vaevalt 5% piiri ületanud SKP kasv sellele, et sisenõudlus suurenes I kvartalis tagasihoidlikult. Kasvuallikate mõttes on tegemist 1999. a IV kvartali peegelpildiga. Ülalkirjeldatud areng tähendab ka seda, et säästmise tase oli I kvartali kohta kõrge ning kiire majanduskasvuga ei kaasnud tarbimisbuumi ja et jooksevkonto puudujääk kujunes lähedaseks oodatavale aasta keskmisele (7–8% SKP suhtes).

1999. aasta lõpul välja kujunenud suundumused hindade arengus realiseerusid I kvartalis väiksemas ulatuses. Endiselt madalad toidukaupade hinnad neutraliseerisid enamiku välisest inflatsioonilisest surve. Lisaks madalale inflatsioonile aitas avatud majandusega Eestile nii tähtsat konkurentsivõimet säilitada euro odavnemine Ameerika dollari suhtes.

Töötus jõudis I kvartalis ajalooliselt kõrgeima tasemeni, s.o ligi 15%ni töøjõust. See viitab nn vanade tööstusharude võimele üheaegselt suurendada tootmist ja vähendada hõivet. See ei tähenda, et paralleelselt ei loodaks muudel tegevusaladel – eeskätt teeninduses – uusi töökohti. Kuid suur tööpuudus jääb püsima ka lähiajal.

Majanduse areng I kvartalis viitab sellele, et kasvutsükli tasakaal pole lühemas ajahorisondis otseselt ohus, kuid samas ei anna see ka täit kinnitust, nagu oleks tekkida võivad ohud lõplikult hajunud. Viimane eeldaks, et majandusagendid mõistaksid vajadust järgida konservatiivset kasvuennustust kogu 2000. a jooksul ning teeksid otsuseid tulevikustrateegiate kohta sellest lähtuvalt. Siiski ei ole lõplikult välistatud, et, ka avaliku arvamise mõjul, tõlgendatakse aasta alguse suhteliselt häid kasvunumbreid valessti. Suurimaks ohuks võib pidada seda, kui üheaegselt nii valitsus kui ka rahandussektor loobuksid oma senisest konservatiivsest joonest.

Tasakaalustatud eelarvepoliitikast ajutise loobumise põhjuseks võivad saada vaid struktuursete reformide läbiviimisega seotud kulud. Langusperioodil majanduse struktuuris toimunud muutuste hulgas domineerisid juba enne kriisi alguse saanud tendentsid, millele lisandus äritsüklilisest tulenev komponent. Viimase mõju lõplikuks ületamiseks pole vaja mingit uut majanduspoliitilist retsepti, vaid tuleb juba alustatud või kavas olevad struktuursed reformid kiiresti läbi viia.

Rahapoliitilised arengujooned

Rahapoliitiline keskkond jäi kokkuvõttes suhteliselt stabiilseks, ehkki aasta algust iseloomustasid mitmed vastandlikud tendentsid. Euro jätkuv odavnemine ja intressimäärade areng europiirkonnas avaldas Eesti rahakeskkonnale vastandlikku mõju. Eesti kroon nõrgenes jooksevkonto tehingutes kasutatavate valuutade lõikes I kvartali jooksul ligi 2%. Ühtaegu tõusid Euroopa tõusutrendi mõjul rahaturuintresside määrad ka Eestis. Erinevalt kogu 1999. aastast käesoleva aasta algul reaalsektorile antud laenude intressid enam ei langenud. Arvestades intressimäärade arengut euroalal, on nende langus ka Eestis lähikuudel vähetõenäoline.

Rahapakkumise kasv on viimase poole aasta jooksul püsinud üsna kõrgel tasemel ning tuginenud peamiselt reaalsektori hoiuste stabiilselt jätkuval kasvule. 2000. aasta esimesed kuud ei olnud erandiks. Rahapakkumise kasv oli endiselt kiirem sisemaise laenuõudluse kasvust ning osa sellest oli seotud paigutustega välisvaradesse.

Kapitali liikumine oli lähedane 1999. a I kvartali omale. Mõlemal juhul oli tegemist kapitali ajutise väljavooluga. Tänavu I kvartalis oli võlga mitteteketava kapitali sissevool esialgsel hinnangul sama suur, kui pankade kaudu toimunud kapitali väljavool. Viimane oli tingitud laenude tagasimaksmisest ning välisvarade suurendamisest. Selline olukord, kus suhteliselt madala säästmistasemega riigis veab pangasektor kapitali välja, saab olla ainult ajutine. Ka Eestis muutsid pankade vahendatavad kapitalivood suunda juba II kvartali alguses.

Finantsvahendus

1999. aasta esimesel poolel alanud finantssüvenemine jätkus ka käesoleva aasta algul. Stabiilne areng oli iseloomulik nii pangandusele, investeerimisfondidele kui ka kindlustusele. Nimetatud sektoritest kiiremini kasvas liisingtegevus, eriti kinnisvara arenduse alal.

Eesti-siseste laenude puhul on pangapoolse rahastamise struktuur taastunud. Kogu I kvartali jooksul kasvasid stabiilselt lisaks eeskätt siseturule orienteeritud teenindusettevõtetele ka tööstusele (*resp* eksportivale sektorile) antud laenud. Tööstussektorile antud laenude jääk on absoluutmahult jõudnud tagasi kriisieelsele, s.o kõigi aegade kõrgeimale tasemele.

Sarnaselt 1999. a lõpul alguse saanud tendentsidega suurenes ka 2000. a algul ettevõtete liisingfinantseerimine. Osaliselt kompenseeris see neile antud pangalaenude suhteliselt madalat juurdekasvu, osaliselt kajastas aga kontsernisisesid ümberkorraldusi.

Pankade suure likviidsuse tõttu nõuavad jätkuvat tähelepanu tarbimislaenud, mis käesoleva aasta esimestel kuudel kasvasid küll vaid vähem kui 0,5% kuus.

Inflatsioon

Esimeses kvartalis jätkusid 1999. a IV kvartalis välja kujunenud suundumused: inflatsiooni kiirenemise ilminguid esineb pidevalt, ehkki oodatust väiksemas ulatuses.

Inflatsioon möödunud aasta sama perioodi suhtes (3,1%) oli Eestis tänavu I kvartalis samas suurusjärgus Ameerika Ühendriikides (3,7%), Soomes (2,9%) või Taanis

(3,3%). See annab märku, et väliskeskkond on varasemast inflatsioonilisem. Eestis oli olukord erandlik selles mõttes, et väljastpoolt tuleva hinnasurve kompenseerisid suuresti hinnatõusu aeglustumine suletud sektoris ja endiselt suhteliselt madalad toiduainete hinnad. Hinnatõusu kiirenemise ennustus jääb aga jõusse, ehkki selle ülemine piir on võrreldes 1999. a sügisel prognoositud rohkem kui 5%lt aastas langenud 4–5% vahele.

Krooni reaalkursi areng viimasel aastal on soosinud Eesti konkurentsivõimet välisurgudel. Esimeses kvartalis alanes Eesti hinnatase väliskaubanduspartnerite suhtes 0,5%, võrreldes aastataguse ajaga oli see märtsis 4% madalam. Siin on ilmne dollari kallinemise mõju ning Ameerika Ühendriikide suhtes ongi Eesti hinnatase kõige rohkem langenud, Leedu suhtes pisut vähem. Kuna Eesti kaubaekspordis on suure osatähtsusega allhanke korras valmistatavad tooted, siis ei tohi reaalkursi muutuste mõju Lääne-Euroopasse toimuva ekspordi kõrgetele näitajatele üle tähtsustada.

Suurenevat nõudlust peegeldav hindade tõus on viimase aasta jooksul Eesti ekspordihindadesse kandunud lepingutingimuste muutmise kaudu üksikute "hüpetena". Ka pärast käesoleva aasta jaanuaris toimunud hüpet (+2,1% 1999. a detsembri suhtes) on ekspordihindade kasv olnud minimaalne. Peamiselt kütuse kallinemist kajastav impordihinnaindeks on tõusnud stabiilsemalt, aga kokkuvõttes siiski vähem kui väljaveohinnad. Selline hindade areng välissektoris loob omakorda võimaluse hinnaühildumise jätkumiseks Eestis.

Valitsussektor

Esimeses kvartalis toimunud areng kinnitab, et jõus on – säästueelarve vastuvõtmisest ning tänavuse aasta eelarve koostamisest alguse saanud – valitsuse soov pöörduda tagasi tasakaalustatud eelarve põhimõtete juurde. Vaatamata tulude teatavale alalae-kumisele aasta esimestel kuudel, suudeti kulutusi piirates hoida eelarvepuudujääk normaalsetes piirides. See oli ca 1% kvartali SKP suhtes ja kaeti varem kogutud reservidest. Eelarvepoliitilise eesmärgi saavutamist kergendas asjaolu, et kohalikud omavalitsused hoidsid tulud-kulud tasakaalus. Lähitulevikuks tehtud laenu põhised investeerimiskavad muudavad järjest aktuaalsemaks sellise juriidilise raamistiku väljatöötamise, mis võimaldaks valitsusel kavakindlalt juhtida kogu valitsussektori rahavoogusid.

Valitsus on kinnitanud oma tahet ajada lähiaastail tasakaalustatud eelarve poliitikat ning reformide abil tõhustada avaliku sektori tegevust. Samal ajal on sarnaselt 1999. a suvega arutusel isegi liiga palju "projekte" maksude alandamisest sotsiaaltoetuste suurendamiseni, mis võib tekitada erasektoris ebaratsionaalseid tulevikuootusi. Juba lähiajal on võimalik saada kinnitust, kas valitsus käesoleva aasta eelarvepoliitilist eesmärki järgib ning mai lõpul heaks kiidetud järgmise nelja aasta eelarvestrateegia põhimõtteid kinni peab. Selle dokumendi järgi peab eelarve aastail 2001–2004 tasakaalus olema. Erandina on lubatud laenukoormust suurendada või varasemaid reserve kasutada vaid pensionireformi finantseerimiseks.

Reaalmajandus

Välisnõudluse kiire kasv võimaldas 2000. aasta alguses masinate ja seadmete tööstusel suurendada väljavedu peaaegu kaks korda. Samas suurusjärgus kasvas ka tugevast dollarist juba 1999. a teisel poolel positiivse tõuke saanud mineraaltoodete väljavedu. Keskmisest enam suurenes ka puidu- ja paberitööstuse toodang. Puidutööstus ja aparaadiehitus on olnud just need tegevusalad, millesse on ulatuslikult investeeritud ka

pärast kriisi ning töötleva tööstuse läbimüügi kasvust langes ca 70% just nende harude arvele. Üldistatult võib öelda, et käesoleva aasta alguses ületas tootmine kõigis peamistes töötleva tööstuse harudes kriisieelse taseme. Erandiks on toiduainetööstus, mille toodang kaotas Vene kriisi järel sealsetel turgudel oma konkurentsivõime.

Teistest harudest mõjutas 2000. aasta alguse majanduskasvu enim teenindussektor eesotsas veondusega. Nafta hinna püsimine viimaste aastate kõrgeimal tasemel koos tööstusriikide kasvava nõudlusega suurendas transiitkaupade vedu. Jaanuarist aprillini läbis Eesti suuremaid sadamaid ca 30% rohkem kaupa kui 1999. a vastaval perioodil. Samasse suurusjärku jäi ka kaubaveo mahu kasv raudteel.

Sisemaises nõudluses oli lisaks avaliku tarbimise minimaalsele kasvule ka eratarbimise kasv SKP omast palju väiksem. Koos kasumlikkuse tõusuga ettevõtlussektoris tähendas see I kvartali kohta kõrget sisemaise säästmise taset. Erasektori investeeringud suurenesid käesoleva aasta algul oodatult SKPst kiiremini, ehkki ei jõudnud kriisieelse tasemeni. Suurenenud säästmine tasakaalustas investeeringute kasvu ning parandas välis- tasakaalu.

Koos investeerimisaktiivsuse elavnemisega väliskaubandusbilansi puudujääk eelmiste kvartalitega võrreldes küll suurenes, kuid teenuste ekspordi kiire kasv ilma täiendava investeerimisvajaduseta osutas välistasakaalu halvenemisele tugevat vastutoimet. Seetõttu jäi jooksevkonto puudujääk esialgsel hinnangul 7–8%le SKP suhtes.

Enamik tööstusharusid ületas kriisieelse tootmistaseme väiksema hõivega. Märkimisväärsel hulgal loodi uusi töökohti vaid aparaadiehituses ja valitsussektoris. Et investeeringute tase on seni olnud tagasihoidlik, pole lähiajal ette näha nõudluse järsku suurenemist tööturul ning tööpuuduse praegune kõrge tase (ligi 15% tööjõust) eeldatavasti säilib.

Kiire majanduskasvu jätkumine väheneva hõive juures on loonud olukorra, kus tööjõukulud alanevad tooteühiku kohta ka keskmise palga küllalt suure kasvu korral. Teisalt tähendab kõrge tööpuuduse taseme püsimine sedagi, et eratarbimise järsk suurenemine ilma tarbimislaenude kiire kasvuta on vähetõenäoline. Küll võib seda aga soodustada loobumine konservatiivsest eelarvepoliitikast.